

Kronika franjevačkog samostana u Brodu na Savi I. (1706.–1787.). Zapisnik ili knjiga bilješki samostana Presvetoga Trojstva u Brodu u Slavoniji. Izdanje ogranaka Matice hrvatske Slavonski Brod, franjevačkog samostana u Slavonskom Brodu i Povijesnog arhiva u Slavonskom Brodu. Za tisak priredio dr. Josip Barbarić. Uredio P. Egidije Stjepan Biber. Slavonski Brod, 1995., 356 str.

U vremenu traženja istinite, objektivne povijesti, crkveni izvori, pisani pro interno od crkvenih osoba najbolji su način da spoznamo život na određenom prostoru iz prve ruke. Nije bilo razloga da se ti materijali poznati kao kronike ili ljetopisi falsificiraju, jer i nisu bili pisani za javnost. Stoga njihovu istinitost ne treba dovoditi u sumnju, a ako je nešto loše napisano, to je onda zbog subjektivne slabosti pisca, zbog njegova intelektualnog dometa. To je razlog zašto smatram da su samostanske kronike izvor za kojim prvo treba posegnuti kada se piše povijest nekog mjesta. Objavljivanje prijevoda ovih ljetopisa, koji su uglavnom pisani na latinskom jeziku, izvanredno je značajno i vrijedno naše pozornosti i pohvale prevoditeljima.

Do sada imamo prijevode osječkih ljetopisa i broskog ljetopisa, a želju za daljnjim prijevodima pokazuju i druga mjesta. Prijevoda nema više zbog toga jer je teško naći prevoditelje. Osijek i Brod su imali tu sreću da su se prevoditelji našli, te da su nam objavili povijesne izvore samostana onako kako ih je život stvarao.

Najprije su izašli 1993. godine »Osječki ljetopisi. 1686.–1945.« u izdanju Povijesnog arhiva u Osijeku i Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera. Dr. Stjepan Sršan je priredio ovo izdanje i u nj uvrstio ljetopis franjevačkog samostana u Osijeku od 1686. do 1890. (str. 23–222), isusovački ljetopis od 1763. do 1770. godine (str. 223–256), ljetopis gornjogradskog župnika i kanonika Antuna Josipa Turkovića od 1798. do smrti 1806., te ljetopis Kapucinskog samostana u Osijeku od 1702. do 1945. godine (str. 301–358.). O svakom od njih Sršan je napisao kratke uvodne rasprave, pruživši nam kompletnu informaciju o tim ljetopisima koji su danas nezaobilazni povijesni izvor za Osijek, osobito za vrijeme kada nemamo očuvanu arhivu. Od tih ljetopisa bio je već ranije objavljen Turkovićev ljetopis 1916., a u osječkom *Hrvatskom listu* je 1922. i 1923. i Rudolf Horvat objavio dosta velik dio ljetopisa iz razdoblja druge polovice 18. stoljeća. Tu je vrijednu zbirku ljetopisa prikazao u *Časopisu za suvremenu povijest* Zoran Grijak (1994., br. 2, str. 365–366) istakanuvši da su jedino franjevci bili čvrsto vezani uz hrvatski narod.

Potaknuti uspjehom osječkog izdanja i Slavonski Brod se je odlučio na objavljivanje svoje *Kronike* franjevačkog samostana, te je 1995. izašao prvi svezak za razdoblje od 1706. do 1787., a pripremaju se još dva sveska koji će obuhvatiti razdoblje do suvremenosti. To se izdanje znatno razlikuje od Sršanovoga. Naime, ovdje se paralelno donosi tekst na latinskom na lijevoj stranici i prijevod na hrvatski jezik na desnoj. Izdanje je izvanredno vrijedno jer su franjevci opservanti provincije Bosne Srebrne, a njihova dugovječnost na ovim prostorima govori da su srasli s gradom i s narodom i da su upravo odatle djelovali na šire prostore prema Slavoniji i prema Bosni. U ovom prvom svesku zapisani su mnogi važni događaji samostanske franjevačke zajednice, ali i cijelog područja južne Slavonije od Kobaša do Vrpolja, a izvor je važan za proučavanje rata i mira, napredak i nazadak

stanovništva ovog područja na granici, jer je Brod sastavni dio Brodske krajine s velikom tvrđavom. U kronici nalazimo obilje raznorodnih podataka o Savi, o bolestima koje su harale tim područjem, o kanonskim i biskupskim vizitacijama, i mnogo drugih činjenica koje su posredno ili neposredno utjecale na život brodskih franjevaca, s time da oni naglašavaju da su oni jedini crkveni red koji je ostao uz narod dok su drugi bježali. Ova knjiga kronike ima četiri dijela: Prvi dio (str. 9–14) govori o povijesti provincije Bosne Srebrene i donosi popis samostana i rezidencija, te upozorava na sela gdje su franjevci uspjeli istisnuti krivovjerce, tj. muhamedance, kalvine, protestante i šizmatike, i privesti ih rimskoj crkvi (Valpovo, Miholjac, Bogdanovci, Nuštar, Dalj, Erdut itd.), a objavljuje i imena otaca koji su privodili krivovjerce katoličkoj vjeri. Drugi dio opisuje najvažnije događaje iz povijesti franjevačke župe i kapitula u Velikoj, Našicama i Đakovu, o personalnim promjenama i kapitularnim skupštinama. Treći dio opisuje teškoće oko gradnje crkve i samostana u gradu Brodu s opisom crkvenih predmeta, a četvrti čini redovni tekst kronike s brojnim zanimljivim podacima i opservacijama koji bi bili zauvijek izgubljeni da ih nije zapisao kroničar ove kronike. Josip Barbarić je načinio i uvodne studije, te tako saznajemo da su kronike zapravo zapisnik važnih događaja i inventar vrijednosti samostana, te da je kronika imala praktičnu svrhu da čuva stečevinu samostana pred državnim zakonom, ali i pred višim redovničkim i crkvenim vlastima.

Tek pročitavši ovaj ljetopis, možemo shvatiti odakle čvrsti katolicizam brodske stanovništva, kao i kako su franjevci djelovali u narodu, te zašto je Brod nosio epitet ulaznih vrata Bosne. Poput Sršanovih osječkih ljetopisa, i brodski ljetopis ima kazala, te su izrađena kazala osoba, kazala mjesta, kazala latinskih ili latiziranih naziva i kazala stvari. Kazalo osoba sadržava i znane podatke o ličnostima, a kazalo stvari upućuje na ličnosti. Prvi se puta susrećemo i s definicijama novčanih jedinica koje nalazimo u ljetopisu preuzetih iz knjige Zlatka Herkova »Grada za financijsko-pravni rječnik feudalne epohe Hrvatske« (Zagreb, 1956.). Isto je učinjeno kod mjera, gdje su objašnjeni pojmovi. Nešto posve neuobičajeno je i objašnjenje manje poznatih riječi i pojmova, izvanredno svakom povjesničaru pioniru, koji se tek upućuje u labirint povijesnih znanosti. Ova kazala, kao i vrlo dobar prijevod s latinskog, načinio je dr. Josip Barbarić, djelatnik Odsjeka za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. U jednom bloku objavljeni su planovi brodske tvrđave iz 1783., plan franjevačkog samostana iz 1802. godine, te plan pučke škole (trivijalke) iz 1806. godine, a ima i nešto faksimila. U svakom slučaju mogli bismo ovu knjigu preporučiti svakome tko se bavi poviješću Slavonije, jer je ona nezaobilazan izvor, odnosno »predragocjen biser koji se predaje budućim pokoljenjima«, kako je za ovu knjigu napisao otac Stjepan Terzić. U njoj ima posla za mnoge znanstvene discipline, a koliko bi nam muke bilo uštedeno i znanja pribavljeno da je ovo djelo objavljeno desetak godina ranije. No djela ovakve vrste mogu priređivati samo najbolji latinisti koji uz to moraju biti dobro upoznati i s poviješću. Iz uvodnih riječi Kronike pisane 3. siječnja 1737. saznajemo zašto su svi franjevački samostani počeli obavezno pisati Zapisnike. »Poslije dugotrajna užasa sudskih sporova, potaknuti slijedom prirode, stari su – da bi odagnali sudske sporove – napokon iznašli povjesnice, ljetopise, mjesečne knjige i isprave za obranu osoba, kraljevstava, mjesta te pokretnih i nepokretnih stvari. Serafski je red svetoga Franje, ne jednom zapljuskivan valovima sudskih sporova, protiv pomahnitalih olujnih valova ljutih neprijatelja, mudro za svaki samostan ustanovio Knjigu ili Zapisnik važnih događaja da zaustavi valove podivljalog mora, kako nam naša trudom i znojem stečena dobra ne bi bila ugrađena. Naposljetku je mnogopoštovani otac Luka Karagić, veoma brižni sadašnji provincijal provincije Bosne Srebrne, to također propisao« (str. 5). To je dobar savjet koji upućuje kako je pisana riječ važna, jer ona jedina čuva našu povijest u njezinom istinitom i dokazljivom obliku i zato su arhivi i knjižnice najdragocijenije naše blago.

Mira Kolar-Dimitrijević